

Izhaja vsak četrtek,
Velja s poštnino vred in
v Mariboru s pošiljanjem
na dom
na celo leto . 3 fl.
" pol leta . 1 fl. 50 k.
" 1/4 . — fl. 80 k.
Brez pošiljanja na dom
za celo leto . 2 fl. 50 k.
" pol leta . 1 fl. 30 k.
" 1/4 . — fl. 70 k.
Posamezni listi se dobijo
pri knjigarju Novaku na
velikem trgu za 5 k.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

Podučiven list za slovensko ljudstvo.

„Poduk v gospodarstvu bogati deželo.“

Naročnino sprejema vred-
ništvo v Mariboru.

Rokopisi se ne vračajo,
neplačani listi ne
prijemajo.

Oznani se prijemajo in
plača se za navadno vrstico
če se oznanilo natisne en-
krat, 10 kr., če dvakrat,
15 kr., če trikrat 20 kr.,
in vsakokrat za kolek 30 k.

Štv. 36.

V Mariboru 8. septembra 1870.

Tečaj IV.

Z bojišča

Više deset dni ni bilo skorej celo nič važnega čuti z bojišča, znamenje, da je zadnja velika bitva pri Metzu tudi Pruse tako onemogla, da so tako dolgo časa potrebovali, prej ko so se spet tako pomagali, da so spet nasprotnika popri-
jeli. Ta dolga tihota na bojišču, neizmerne zgube ljudi ve-
čidel samih očetov in rediteljev rodovin, in da še zmirom ni
videti temu nesrečnemu boju skoraj konca, vse to je zbu-
dilo ne samo v Prusiji in onih državah, ki so v vojsko za-
pletene, temuč po celi Evropi strašno nevoljo in po pravici,
ker to se ne more več imenovati vojska izobraženih narodov,
temuč divje klanje z najstrašovitjšo strastjo!

Zgube so že tako velike, da časniki ne upajo več
prinašati zapisnikov ranjenih in mrtvih, kar spet nevoljo
zbuja, ker vsaka rodovina bi rada vendar izvedela, kako se
godi njenim udom na bojišču. Pripetijo se tudi večkrat stra-
hovite dogodbe, ko pridejo glasi o mrtvih. Tako je neka
mlada žena nekega vahtmajstra, mati šesterih neoskrbljenih
otrok se na podstrešju iz obupa obesila, ko je izvedila, da
je reditelj njenih otrok v bitvi pal. Takih žalostnih primer-
ljejev se mnogo pripovedava. In kdo je vse te nesreče kriv?
Ošabnost dveh oseb! Ranjenih je po vseh krajih in mestih
tako velika množina, da se ne morejo več najti mesta za nje
in posebno jim že manjka zdravniških pomoči, kar je tudi
krivo, da mora marsikteri v strašni bolečini umreti, ki bi se
drugače lahko ozdravil.

30. avgusta je bila spet bitva pri Beaumontu. Bavari
in Saksonci so neki del Mak-Mahonove armade pobili tako,
da se je morala pomekniti čez reko Maas proti Sedanu. —
Francozi so zgubili 4 mitrileze in 20 kanonov, in jih je više
tisoč vjetih. Mak-Mahon se je namreč hotel združiti z Ba-
zainom, ki je v Metzu. Prusi so to izvedeli in zabranili. —
Prusi grejo proti Sedanu in hočejo tudi to trdnjavo obsesti.
Pruski ulani in huzari so vzeli že dve vasi blizu Sedana,
kder so vendar stali samo francoski pešci.

31. avgusta so se že okolo Sedana skorej celi dan bili
in večkrat so zmagali Francozi, bili so vendar spet tepeni
od Prusov. Popoldne so se morali Prusi spet nazaj pomek-
noti, ki so že blizu trdnjave bili. Tudi proti Bazainu so se
ta celi dan morali Prusi bojevati, ki je hotel po sili Mak-
Mahonu na pomoč priti, ali bolj rečeno, se z njim združiti.
Bazain je bil na vseh straneh premagan in spet v Metz vržen.

1. septembra je spet bila pri Sedanu celi dan bitva,
in ker je Mak-Mahon ranjen bil, je armado vodil gen. Wimp-
fen. Prusi so svojo moč (vse tri armade) ta dan tukaj
skupčili in celo Mak-Mahonovo armado obdali in popolnoma
pobili, ob 5. popoldne je bil bitve konec. Mak-Mahonova
armada, ki je imela samo 80.000 mož, je bila obdana od
250.000 Prusov.

2. septembra se je cela francoska armada v Sedanu
podala Prusom. Ker je Napoleon tudi bil v trdnjavi, se je
tudi podal pruskemu kralju, kteremu je pisal lastno-
ročno, da, ker ga na bojišču ni zadela krogla, mu izroči
meč in svojo osebo, ker zapovedoval on ni in se tudi zadnje
čase vladanja več ni vdeležil. Popoldne se je Napoleon po-
dal s svojimi generali v glavni kvartir pruskega kralja.

Napoleon in kralj Wilhelm sta se sošla 2. t. m. v ne-
kem gradiču na glaziji v Sedanu. Napoleon je bil pobit in
popolnoma udan. Kralj mu je odločil za prihodnje prebiva-

lišče grad Wilhelmshöhe blizu Kasel na, kamor se je
tudi 3. podal na pot. Napoleon in Wilhelm sta skupno bel-
giško vlado prosila da sme Napoleon potovati skozi Belgijo.
Belgijska vlada je to dovolila, in Napoleon je potoval skozi
Lüttich v Nemčijo. Spremljal ga je pruski general. Dalje
sta tudi oba vojskovoča se vladarja Belgijo prosila, da bi
smele obe stranke tamo poslati enako število ranjenih, ki bi
se tamo zdravili. Belgijska vlada je to tim lože dovolila,
ker je to že prej Francozom ponudila. Po zadnji strahoviti
bitvi pri Sedanu je 12.000 Francozov prestopilo Belgijske
meje, in je moralo tamo orožje položiti. Imeli so pri sebi
400 vozov za artilerijo, 12.000 konjev in 2 kanoni, vse sku-
paj se je poslalo v Namur.

Pravi se, da je pri zadnji strahoviti bitvi med Metzom
in Sedanom, ki je trajala skorej tri dni, padlo od obeh strani
više 120.000 mož. Da so zgube strašno velike, posebno na
pruski strani, kaže to, da se je pri zadnji bitvi že bojevala
tudi deželna straža, in da za ranjene v bližini ni ni-
kder več prostora in so jih zato morali poslati v Belgijo.

V Berlinu, Monakovem, Stuttgardu in sploh po celi
Nemčiji je bilo zvonredno veselje, in po mestih so bila vsa
okna razsvetljena, in napub je vse Nemce, kakor navadno
prevzel, ko je prišel glas, da je Napoleon vjet. Morebiti
je ubogo ljudstvo zato tako veselo bilo, ker je mislilo, da je
zdaj vojske konec; temu vendar žalibog ni tako, ker kakor
bodo častiti bralci videli v denšnjem „Političnem ogledu“,
še Francozi niso zgubili vsega poguma in v zbornici v Pa-
rizu je poslanec Jules Favre izrekel 3. septembra: Mi smo
edini v tem, da hočemo braniti domovino do smrti. Palikao
pa je v isti zbornici rekel: Pozivljati se moramo na živo
moč francosko, in ne bomo mirovali, dokler prusovsko pleme
iz francoske zemlje ne izpodimo.

Če se na tanko pregleda vojskovanje med Prusi in
Francozi, se lahko najde, da je bila francoska vojska popol-
noma izdana. Pruska armada se pomiče naglo proti Parizu
in tamo zna še biti strašna bitva. En del francoske vojske,
kor Vinoy se tudi pomiče proti Parizu, toraj še ni vsa Mak-
Mahonova armada vjeta.

V trdnjave Metz in Strassburg se je on dan, ko je bil
vjet Napoleon nehalo streljati, ker se misli, da se bodo tako
na ta glas podale.

General Mak Mahon, ki je bil zlo ranjen, je vsled ran
umrl. General Canrobert je tudi ranjen. Pruske prednje
straže so 5. t. m. prišle že do Lonvois.

Med vjetimi Francozi pri Sedanu je 50 generalov.

Pojasnila

postave gledé povzdige reje goveje živine.

O ustanovitvi živinskih zavarovalnic.

Ustanova živinskih zavarovalnic ni ravno tako težka,
kakor si jo marsikdo misli, samo ni treba predaleč segati.
Skušnja je učila, da je čuvanje tem teže, čem vekši so
okrogi, ki jih je določila zavarovalnica. Prekane so tem
laže in to je tudi krivo, da se obilo slovesno oznanjenih ži-
vinskih zavarovalnic ni moglo vzdržati.

Koristno zavarovalnico, koje prvi namen je podpirati
živinorejca ter ga kvara obvarovati in ne obilo dobička pri-

dobiti, tako zavarovalnico morajo voditi izvedenci; zaradi lažega opazovanja pa mora obsegati le manjše okroge in ne celih dežel.

Živina se more zavarovati le proti splošnim nesrečam, katerih vzroki so bolezni, navadna poerkanje itd., ker proti kugi itak država potrebne varnostne navedbe določnje, odškodnino za poerkane živali izplačuje, ako se jej je o pravem času objavilo, in bi vsekako nobena zavarovalnica proti kugi zavarovanja ne jemala. Najboljši pripomoček, da se goveja kuga ne vtepe, je gotovo le to, da se za večjo zarejo goveje živine skrbi in ne kupuje goveja živina iz dežel, kjer živinska kuga gospodari. Najboljši pripomoček proti goveji kugi sami in ob enem najboljšo sredstvo za povzdigo reje lepe, pripravne in vredne goveje živine, je pa živinska sol; skrbeti nam je tedaj, da nam jo deželni zbor zopet preskrbi.

Prilicno bi bilo, da bi vsak okraj za se ali k večjemu štirje sosedni okraji napravili vzajemno živinsko zavarovalnico, koje vodstvo bi okrajni zastop prevzel in nad katero bi moral čuvati živinski zdravnik in udje ogledovalne komisije.

V vsakem okraju se gospodarji poznajo in bilo bi lahko vse one živinorejce izločiti, ki so znani, da s živino grdo ravna in bi tedaj zavarovalnico le peharili; le poštenjaki naj bi se te zavarovalnice vdeleževali.

V premenjih slučajih je odškodnina majhna, ker je mogoče živali, ktere je nesreča zadela, še rešiti ali vsaj v prid obrniti.

Pomagajmo si tedaj gospodarji sami, ako si ne moremo po družinskih pomoči, nam bodo tem manje pomagala živinska zavarovalna društva, ktera gledajo na lastni dobiček.

O potrebi živinskih zdravnikov.

Glavna stvar v tej postavi je gotovo ta, da je treba skrbeti tudi za sposobne živinske zdravnike; ne bilo bi vrjeti, da je v tem oziru tako slabo celo po deželah, katerim je živinoreja glavni prisluzek in vir bogastva.

Na Štajarskem, kjer je bilo po številjenju 1857. leta: 5262 bikov, 264.750 krav, 111.648 volov, 194.445 do 3 let starih telet, 6721 žrebcev, 32.880 kobil, 14.292 konj skopljencev, 8847 do 3 let starih žrebet, 193.737 ovac, 33.589 koz, 545.501 prešičev, vse skupaj v najmanjši vrednosti 50 milijonov goldinarjev, je razen deželnega živinskega zdravnika k večjemu 10 živinskih zdravnikov in celo ti možje bomo živijo, ker živinorejec rajše zaupa mazaču, nego izvedenemu zdravniku. Mazači so živinoreji v veliko kvar, ki se žalibog ne da natančneje določiti, da bi lahkovernim živinorejcem oči odprli. Kako more človek, ki ne pozna notranjega ustroja živali in njihovih organov, na ktere je oprto živalsko življenje in zoreja, ki ne spozna bolezni in ne vé kakó bi se jim prišlo v okom, ki še celo ne pozna zdravilnih moči, kako more tak nevednež boleno živinčce zdraviti?

Tako pameten je vsak gospodar, da ne da svoje pokvarjene ure nikomur drugemu popraviti, kakor urarju; če mu pa živinčce zboli, pa gre marsikdo rajše k mazaču nego k zdravniku.

Hrastov lub, stari sežgani podplati, razdrobljena opeka, žveplo, oglje, teloh itd., je vsa mazačeva lekarna; glavni pripomoček je pa kri puščati, kar se tako dolgo dela, da žival pogine.

Ako n. pr. vol jesti ne more, ker ima pokvarjen želodec, so tega krivi črvički na jeziku. Mazač meni namreč, da so slajne bradovičice črvički, katerim glavičice poreže in jezik z opeko drgne, da kri priteče. Se vé da uboga živina ne more več dni ničesa jesti; med tem se izstrada in poprej prenapolnjen želodec se strebi. Kadar se na jeziku zopet koža zaraste, začne izstradana žival zopet jesti in — mazač je pomagal. Enakih izgledov bi se dalo še mnogo naštet.

Vrh tega so pa ti mazači tudi dražji od pravih živinskih zdravnikov, kajti razun plačila v denarju se mazač tudi ne brani dobre jedi in pijače in rad odnese tudi suhega mesa, jajec, masla itd. Še huše je, če je mazač konjeder (mrhar); dobro vedé da mu crknjena žival ne uide, jo že tako zdravi, da pogine ali jo pa za majhen denar še živo od lastnika kupi in potem ozdravi in drago proda.

Po teh resničnih izgledih je jasno, da je v obrambo velike škode potrebno pridobiti si izvedenih živinskih zdravnikov.

(Dalje.)

Gospodarske stvari.

Umni sadjorejec.

Razno ravnanje s sadnim drevjem.

R i b e z.

Ribez raste v vrtih in ostane vedno nizek, če se trebi se da zalo majhno drevesce izrediti. Sadje je majhno grozdice, lepo ognjeno-rudeče; najde se tudi belo, rumeno in dozor ob Janževem ali kresu. Grozdice ima prijetno kislobo, je dobro za jed in se da iz njega vino narediti, ki bo tim boljše, če se mu pred vrenjem nekaj sladkorja (eukra) pridene. Tudi se da s sladkorjem pokubati, in je potem za kuhinjske naprave in jedi.

Ribez se lahko pomnoži z mladikami, ki se odrežejo in v vlažno zemljo presadijo, kjer se kmalo primejo in drugo leto že sad imajo. Če ribez t ebiš, okopuješ in obrezuješ, dobiš lepši in obilnejši sad, ljubi pa gnojno dobro zemljo.

G r a h o r i c a.

Konečno se pristavi, da je pri presajenju mladih sadnih drevesic dobro, če se malokaj grahorce ali graholke okoli debele, ne preblizo, kakor je jama velika, poseje, da zemljo zboljšuje in jo vlažno ohrani, kar je posebno takrat koristno, če se drevesca v spomladi sadijo. Tako ostane zemlja skozi poletje vedno rahla in ni treba drevesic zalivati ali okopavati, rastejo pa veselo, ker imajo vlage dovolj. Pri tleh grahorica gnojijo, zgoraj pa v enomer zeleni; v jeseni se mora podkopati in drevesce ima zadost pognojene zemlje.

Kako se sadje spravi.

Kdor ima veliko dobrega sadja in stanuje blizo mesta, ga lahko proda v mesto, če je pa dalječ od mesta, si ga zamore za dom in za prodaj mnogo pripraviti; ali posušiti, ali za vino, ali jesih ali žganje ali za pokuhanje in za živinoreji porabiti.

Da bo od sadja sadjorejec veliko dobička imel, mora vedeti, kdaj ga je čas obrati ali otresti, in kako se to zgodi, pa tudi, kako ga gre hraniti in v basek obrniti. Mora presoditi, koliko ga je treba za dom, koliko se ga smé prodati, ktero zaleže več surovo in ktero posušeno.

Sadje je trojnega razreda: poletno, jesensko in zimsko; vsakega plemena pa ob različnem času zazori. Le zrelo sadje se spravi; zrelo pa je takrat, kadar so peclji toliko suhi, da soka od debla nič več ne potrebujejo. Piškavo sadje naj pred odpada; če je pa zrelo in zdravo, začne samo rado z drevja padati; sedaj je čas, da se v suhem vremenu pospravi. Zakaj ne dosti zrelo sadje uima dobrega pokusa, pa tudi ni stanovitno; kmalo zvone in gnojijo, in je k večjemu še za jesih ali kis.

Žlahno sadje se mora vselej zjutraj eno uro po solčnem izhodu pazljivo in varno otrgati ali obrati, nežlahno pa se otrese. Nikdar se ne sme nobeno sadje opreklati, ker se s prekljo vsikdar drevju in sadju veliko kvara dela; veje in mladike s cvetnimi popki se polomijo, sadje pa natolče, da potem pred gnojijo, kar posebno slivam ali češpljam škodje.

Če je sadja zlo veliko, se ne sme na enkrat vse obrati ali otresti, temuč po vrsti, da se ali posuši, ali pa prodá, in da se na kupih ne spari in ne gnojijo; kar pa samo pade, je treba pobirati, celo slabo se na gnoj pomeče, zlasti če še ni zrelo; inače pa se v začetku za živino kuha ali jesih nareja. — Za otrgovanje žlahnega sadja so potrebne primerne lestvice in pa majhni jerbaški, ki se iz vrbovja spletajo in imajo dolge ročnike, trgovniki; sicer pa se tudi zamore nekaj slame pod drevesom razgrniti, da se sad preveč ne natolče.

Dopisi.

Iz Središča. Dospeli so zadnji dnevi vel. srpana ali avgusta, s katerimi ljudska šola svoj uk konča. Deželno šolsko svetovalstvo je tudi letos, kakor je že od nekdaj navada, ukazalo, h koncu šolskega leta očitno skušnjo. Kako da so se vsa šolska izpraševanja ormuškega okraja izvršila, ne morem povedati, vendar ti hočem. „Slov. gospodar“ o izpraševanju središke šole nekaj obširnega poročiti, da bode tudi slovenski svet vedel, kako je v šoli, v kateri se v nemškutarskem duhu podučuje.